

Ключковський Ю. – К. : Час Друку, 2011. – С. 41-56. 7. Кокс Г. В. Ціна голосу. Стратегічна координація у виборчих системах світу / Кокс Г. В. – Одеса : Бахва, 2003. – С. 36. 8. Ключковський Ю. Цит. праця. – С. 46-47. 9. Birch S. Election and Democratization in Ukraine / Birch S. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2000. – 212 p. 10. Богашева Н. В. Дослідження деяких аспектів еволюції виборчого законодавства України (1989-2006 роки) / Богашева Н. В., Ключковський Ю. Б., Колісецька Л. В. – К. : Фоліант, 2006. – С. 15-16. 11. Lijphart A. Цит. праця; Nohlen D. Цит. праця; Ключковський Ю. Цит. праця. – С. 41-56. 12. Ключковський Ю. Чи є змішаною виборча система України? / Ю. Ключковський // Право України. – 2012. – № 3-4. – С.418-424. 13. Ключковський Ю. Виборчі системи та українське виборче законодавство. – С. 111-114. 14. Ключковський Ю. Основні положення проекту Виборчого кодексу України / Ю. Ключковський // Вибори та демократія. – 2010. – № 2-3(24-25). – С.130-144.

УДК 342.1

Л. В. ВОЛКОТРУБ

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

Досліджується вплив інтеграційних процесів, що змінюють і між-державні відносини та сутність держав, їх функцій в цілому, і зокрема, функції збройних сил. Світовий конституціоналізм ставить функції ключовою категорією і робить їх динамічним блоком у розвитку та реалізації мети; стирає межі (грані) між зовнішніми і внутрішніми функціями; робить їх універсальними, глобальними, генеральними тенденціями та напрямками діяльності суспільства та збройних сил.

Ключові слова: конституціоналізм та інтеграція, основні функції збройних сил, типологія функцій, функції нової патріотичної армії.

Волкотруб Л. В. Вооруженные силы Украины и их основные функции

Исследуется влияние интеграционных процессов, которые меняют и межгосударственные отношения, сущность государств, их функций в целом, и функции вооруженных сил в частности. Конституционализм ставит функции ключевой категорией и динамическим блоком в развитии и реализации целей; стирает грани между внешними и внутренними функциями; делает их глобальными, генеральными тенденциями и направлениями деятельности общества и вооруженных сил.

Ключевые слова: конституционализм и интеграция, основные функции вооруженных сил, типология функций, функции новой патриотической армии.

Volkotryb Leonid. The main functions of Ukrainian armed forces

This article explores the impact of globalization processes, which changes international relations, essence of countries and their functions, also including functions of army. The global constitutionalism considers the functions of countries as the main category and dynamic block in realization of the country's aim; they become global, basic trends and ways of countries' and civil societies' activity.

Key words: constitutionalism and integration, main functions of army, typicalness of functions, functions new patriotic army.

У процесі українського державотворення, його конституціоналізації, набуття суверенного досвіду та практики європейського парламентаризму, за інтеграційних процесів, зовнішньополітична

функція – дипломатія у поєднанні зі збройними силами, визначаються як ключові позиції в існуванні та життєдіяльності країни.

У сучасних умовах реформування Збройних Сил України та наближення їх діяльності до європейських стандартів постає проблема їх основних функцій. Стаття 17 Конституції України визначає, що «оборона України, захист її суверенітету і недоторканості покладаються на Збройні Сили України»¹.

Актуальність дослідження цих питань також пов'язана з практикою сьогодення, коли в умовах військової агресії Росії проти України на Збройні Сили України покладається першочергове завдання захисту суверенітету та територіальної цілісності країни.

Аналіз наукових досліджень зазначеної проблематики, зокрема основних функцій Збройних Сил України, вказує на недостатній рівень розробленості даної проблематики в теорії конституційного права, його застарілих підходів, залучення інструментарію минулих часів, не врахування нових форм та засобів функціонування ведення війни тощо.

З цього приводу важливо зазначити, що з огляду на масштабний та складний процес конституційного виміру комплексу проблем, що виникли внаслідок збройної агресії Росії проти Української держави, дослідження основних функцій Збройних Сил України має стати пріоритетним напрямком наукових досліджень у сфері оборони Української держави.

У цьому контексті для Української держави ХХІ ст. постала проблема її сучасного функціонування як держави в цілому, а також її Збройних Сил як основних напрямів і видів діяльності, які виражають різнопланово її суть, призначення, роль і місце в громадянському суспільстві. Ряд вчених вважають, що функції Збройні Сили виражають сутність держави у її динаміці, висвітлюють її розвиток, рух та шлях, але не мету². Такий правовий зв'язок виявив О. М. Лощикін щодо конституційного права та інтеграційних процесів і запропонував поняття державності розкривати і через функціонально-

діяльнісний аспект³. Він також зробив прогноз, що будуть відчутні процеси змін у сферах інформатизації, міграції, інновацій та інвестицій, міжнародного тероризму та злочинності, і вони виступатимуть каталізаторами удосконалення громадянського суспільства та ринкової економіки.

Тут необхідно згадати І. І. Лукашука, як одного з перших, хто сформулював та передбачив всеохоплюючий процес, який кардинально змінює сутність держави, її роль та функції шляхом взаємопроникнення правових систем, їх асимілювання, переплетіння, поєднання, взаємодії, а головне – стирає грані (межі) між внутрішньою та зовнішньою політикою у розвинутих країнах⁴, і робить їх локомотивами прогресу та демократичних цінностей, в т.ч. і у військовій справі. Ми вважаємо, що за такої тенденції можливі якісні зміни міждержавних відносин; реального реформування ООН та її Ради Безпеки; слід очікувати підвищення ролі міжнародних організацій, у т.ч. систем колективної безпеки як єдино правильний вихід в ситуації, що склалася. В цьому аспекті, як стверджував вчений, інтеграція веде до взаємодії держав та їх поглиблення у взаємозалежності, оскільки жодна країна не може здійснювати свої функції ізольовано, і навіть недостатній рівень їх розвитку завдає значної шкоди національним інтересам⁵.

Вчені вважають, що функції та функціонування державних систем куди входять і збройні сили, є комплексним конституційно-правовим поняттям, в якому можна вбачати три групи підходів та позицій щодо їх змісту та переліку. Так, до першої групи необхідно віднести радянський підхід та типологію функцій держави як її верховенство та безспірне домінування над суспільством та особою; невизнання конституційної ролі громадянського суспільства.

Такі російські вчені, як А. Б. Венгеров та інші, вважають, що поділ на зовнішні і внутрішні функції є спадком теорії держави і права марксистсько-ленінського методологічного інструментарію, який

жорстко прив'язував їх до класової сутності держави, ідеї патерналізму, соціального утриманства та агресивно-догматичної зовнішньої політики. Вони також стверджують, що поділ функцій вже втратив своє значення, оскільки більшість внутрішніх функцій набувають зовнішній характер і навпаки; але найбільш важливою тенденцією стає вирізнення і формування глобальних функцій, які характеризують державу у сферах: сировинній, демографічній, космічній, високотехнологічній, інформаційній, національної безпеки, захисту прав і свобод людини; проблеми централізації і децентралізації влади, їх функцій тощо⁶. Таку типологію та її військово-силовий вираз, проілюстрував О. М. Лощикін на прикладі утворення Московської держави, яка постала не «знизу», а «згори»; не економічні зв'язки цементували міста і села, як у Західній Європі, а військова сила виконувала об'єднувальну роль як функцію та будувала єдину державу-імперію як азійсько-управлінську⁷, що і складає всю історію та сутність російсько-радянської імперії під оновленою формою її виразу. Радянська ідеологія пронизувала і зовнішні функції, які проявлялися у «братерському» співробітництві; взаємодопомозі країнам соцтабору; наданням воєнно-технічної допомоги національним рухам, революціям, соціальним переворотам та шпигунсько-підривним організаціям типу Комінтерну. Тут слушно згадати і пострадянські республіки та стан їх воєнної безпеки. Військовий експерт Б. С. Левик стверджує, що країни СНД, і особливо члени ОДКБ, зберегли радянські підходи до армії, оборони та захисту держкордонів, під керівництвом РФ, яка за нової Військової доктрини дотримується застосування військової сили за будь-яких обставин, плекає плани створення повітряно-космічних сил, розбудову сил цивільної оборони постійної готовності тощо. Вчений попереджає, що такий процес спрямований на утворення більш тісного воєнного союзу євразійських країн у рамках ШОС та заснування своєрідного блоку «НАТО для Азії»⁸, що застосовує знову об'єднувальну функцію військової сили.

До другої, найбільш чисельної групи вчених можна віднести тих, що стоять на позиціях «м'якого» права, компромісного підходу, шукаючи перехідні, більш гнучкі категорії функцій. Їх наукові дослідження спрямовані на мирне, договірне вирішення протиріч конституційної практики держави з теорією конституціоналізму. Так, тільки у період перебудови в СРСР, у воєнно-військовій сфері, вченими були сформульовані проблеми воєнної реформи; налагодження демократичного, суспільного контролю у прийнятті воєнно-військових рішень із залученням цивільних фахівців; з'ясування, на що і як витрачаються оборонні кошти радянських платників податків; запровадження форм і контрольної служби, з метою максимального залучення військовослужбовців до військової справи; звернення уваги до людини (громадянина) як соціального капіталу, її культурно-духовної цінності тощо⁹. Проте, не була підтримана пропозиція про відмову від спокуси месіанства та великодержавності, які залишаються непосильною ціною для радянського народу, як його рушійна сила.

І остання група вчених, які вважають функції суспільства, держави та їх Збройних Сил пов'язаними з міжнародно-конституційними джерелами та інтеграційними процесами. Зокрема, поява нових функцій, кардинальна зміна «старих» та швидке стирання меж (граней) між зовнішніми та внутрішніми, інші трансформації. Але всі вони мають одне спрямування – збереження, захист та розвиток своєї державності, передачу майбутньому поколінню національної ідентичності як особистого коду на перспективу.

У цьому контексті заслуговує уваги думка англійських правників про те, що конституціоналізм має справу з трьома функціями держави: 1) видання законів; 2) їх виконання, і 3) захист країни від внутрішніх та зовнішніх загроз. Водночас, американські правники вважають, що конституційне право в цілому, залишаючи деталі адміністративному праву, регулює: 1) управління державою; 2) відносини

громадян і Уряду, і 3) права і обов'язки фізичних і юридичних осіб та осіб, що керують державою¹⁰. Ми вважаємо, що такого конституційного досвіду українська спільнота: 1) ще повинна досягти рівня Вестмінстерської моделі, а Вашингтонська – на перспективу, оскільки не досягнуто жорсткого поділу влади та не діє принцип верховенства права як правління права, які були передбачені у ст. 6 і 8 Конституції України, 1996 р.; 2) вже відсутній поділ та класифікація функцій держави, і 3) посідає належне місце та поцінована функція захисту особи, громади і держави.

У контексті розвитку державності та в аспекті функціонування Збройних Сил та їх функцій в демократичних країнах, потрібно віддати належне воєнно-юридичним наукам радянського періоду, за якого вчені визнавали розбудову національних армій та їх розвиток у таких формах, як: а) бойова; б) розвідувально-диверсійно-підривна діяльність та в) військово-поліцейська функція¹¹, як підтримка основних завдань армії; своєрідний резерв підготовлених і навчених кадрів. На нашу думку, саме нереалізація поставлених планів реформ, в т.ч. і воєнної реформи, призвели до ліквідації СРСР як військової потуги.

З цього приводу, однією з фундаментальних і найбільш складних проблем сучасного функціонування, постало питання визначення основних функцій Збройних Сил у сучасний період, коли забезпечення економічної та інформаційної безпеки віднесені до найважливіших функцій держави і є справою всього народу¹². З іншої сторони, тільки у 2005 р. Україна відреагувала на боротьбу з міжнародним тероризмом, визначивши функції першорядними та дозволила черговим силам застосовувати зброю і техніку у мирний час для припинення теракту¹³.

Проте, залишається слушним зауваження В.С.Чорного про конституційний припис ст.17, як надмірної перестороги та звуження «внутрішньої» функції Збройних Сил, що засвідчує практика країн

світу, у т.ч. і розвинених, у захисті конституції, конституційного ладу та правопорядку у разі масштабних соціальних криз, вони стабілізують суспільно-політичну ситуацію, консолідують суспільство, сприяючи формуванню національної ідентичності¹⁴.

Нове правове явище в історії Європи та України відкрила «гібридна» війна, яка поклала початок кардинальної функціонально-оновленої сфери оборони, нової якості Збройних Сил та їх основних функцій, оскільки з'явилася нова форма агресії. Вона поєднує інформаційно-торговельно-енергетичну війну; традиційну воєнну агресію та окупацію; залучення терористично-кримінальної діяльності; розширення функції диверсійно-підривної та партизансько-громадянської складової¹⁵. У цьому аспекті, заслуговує особливої уваги створення якісно нових сил спеціальних операцій (ССО), які будуть діяти багатофункціонально та різнопланово, на цивільній основі, у глибокому тилу противника та на окупованих територіях; збирати та обробляти розвідінформацію; вивчати особливості регіону та менталітету його жителів з метою проведення психологічних та інформаційних операцій; здійснення нетрадиційних воєнних дій; протидія тероризму; налагоджувати інформаційно-роз'яснювальну роботу; підтримувати союзників тощо¹⁶.

Отже, в умовах інтеграційних процесів, суттєво змінюється роль, місце, призначення та функції суспільств та їх збройних сил, які стають ключовою категорією та динамічною силою процесу зрощення військового середовища з громадянським суспільством на виконання своїх основних та нових функцій.

1. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141, 142.
2. *Юридична* енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. : Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.» – Т. 6 : Т-Я, 2004. – С. 313.
3. *Лоцихін О. М.* Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії : монографія / Лоцихін О.М. – К. : Логос, 2013. – С. 115, 119, 136.

4. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век / Лукашук И. И. – М. : Спарк, 2000. – С. XIY. 5. Там само. – С. 2. 6. *Теория государства и права* : учебн. пособие. Вып. 2. / ответ. ред. А. Б. Венгеров. – М. : Юрист, 1994. – С. 52-53. 7. *Лоцихин О. М.* Цит. праця. – С. 141-142. 8. *Левик Б. С.* Військова безпека пострадянських республік 1991-2011р. : монографія / Левик Б. С. – Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2012. – С. 67-68, 314-315. 9. *Армия и общество* / сост. и общ. ред. Чалдымова Н. А. и Черкасенко А. И. – М.: Прогресс, 1990. – С. 290-291. 10. *Сравнительное конституционное право* : уч. пособие / ответ. ред. В. Е. Чиркин. – М. : Междунар. отношения, 2002. – С. 7. 11. *Карательные органы современного империалистического государства.* Кн. 4 ; Институт государства и права СССР / кол. авторов ; ответ. ред. И. Д. Левин, В. А. Туманов. – М. : Изд. «Наука», 1968. – С. 61. 12. *Конституція України (Із змінами станом на 1.01.2006 р.).* – К. : Юридична думка, 2006. – 118 с. 13. *Відомості Верховної Ради України.* – 2005. – №10. – Ст. 188. 14. *Чорний В. С.* Військова організація України: особливості формування та перспективи розвитку (українознавчо-філософський підхід) : дис. ... док. філософ. наук / Чорний В. С. – К., 2010. – С. 329. 15. *Відомості Верховної Ради України.* – 2014. – №36. – Ст. 2003. 16. *Урядовий кур'єр.* – 2015. – №73(5447). – 22 квітня. – С. 1, 4.

Volkotryb Leonid. The main functions of Ukrainian armed forces

In the twenty-first century Ukrainian state-building is becoming sovereign and getting European parliamentary system experience and during the global integration period it demands to consider foreign policy function the key position and the priority trend in existing and vital activities of the country.

In this context the implement of state and society functions becomes urgent as the dynamic aspect of statehood, its approaching to peaceful development along with the world community and well-being of the

country, which are the purposes of any country. Consequently, the functions of the contemporary state have particular importance and stand for national affairs such as national defence, defence of the Constitution and development of national interests and military building.

There are still scientific debates and practical discussions about three groups of ways of approach and functions of contemporary states and society. The first group has a Soviet approach, which is based on the class approach; a clear differentiation between national and international functions, their classification; the idea of paternalism and welfare; the rule of state and international mission of Russia and CIS states. The tendency of this approach development is related to the Shanghai Cooperation Organisation and foundation of «Asian NATO».

The second group is the biggest one, founded as compromise and transitional, streamlined and modernized Soviet approach, based on peaceful and contractual system for the contradiction solution of socialism and democracy, authoritarianism and European values and so on.

The third group is the smallest, but the most promising, because it has the passage to general function as a key tendency and main direction of state functions and society activities. This direction of functioning is typical for British-American model, which implies legislative support of the country defence, from national and international dangers, based on democratic leadership that regulates relations between citizens and the government by means of rights and obligations of natural and legal persons and persons who govern the country.

To our mind, Ukrainian community has not reached the level of the Westminster model and the Washington one has been postponed for the future, because there is no rigid separation of powers and the principle of the rule of law does not dominate.

The development of other countries, especially highly developed, their functions, experience and practice of legislative regulation shows that they have patriotic armies, which perform a combat function and

conduct reconnaissance, diversionary and blasting activities and provide military police support of law and order.

With regard to military building, scientists and constitutional practice show that constitutional instruction given in article 17 is an excessive precaution and restriction of the national function of the army, which must protect the Constitution of the country, its constitutional order and the rule of law in case of a large-scale social crisis, and stabilize the socio-political situation, consolidate the society and, as a result, forms the national identity.

Therefore, in the globalisation era the role, place, purpose and functions of states and societies, which are becoming the key category, change significantly and civil society unites the military environment, which serves some civil public national functions.

Key words: constitutionalism and integration, main functions of army, typicalness of functions, functions new patriotic army.